

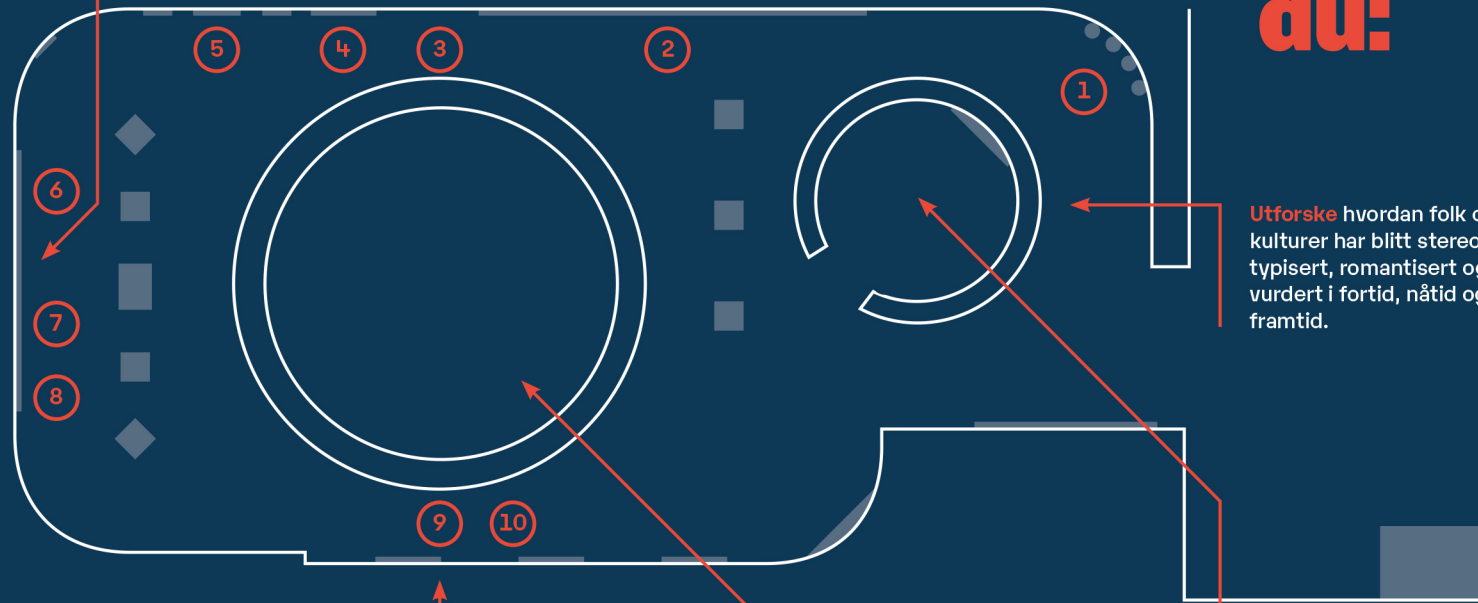
Vi har våre røtter i Afrika, der våre forfedre levde for mer enn 100 000 år siden. Vi tilhører alle den samme arten, *Homo sapiens*, og 99,5 % av vårt DNA er felles. Vi kan alle se at folk er forskjellige. Men dette gir ikke grunnlag for å dele oss inn i raser. Forskjellene er først og fremst individuelle og kulturelle. Genetiske forskjeller følger geografiske mønstre som er skapt av tidligere, forskjellige miljøutfordringer, migrasjoner og kontakt mellom folk. De er et produkt av et samspill mellom gener, miljøtilpasning og sosiale prosesser.

Forskning på biologiske likheter og forskjeller mellom mennesker har imidlertid en lang og problematisk historie. Slik forskning har bidratt til å legitimere slaveri, kolonialisme, klasseforskjeller og nasjonalisme. Den har bidratt til å skape falske forestillinger om uforanderlige menneskeraser og rasehierarkier som har lagt grunnlag for diskriminering, lidelse og folkemord. Den vitenskapelige rasismens storhetstid er over. Men vitenskapelig utdaterte raseideer er fortsatt virksomme. Rasisme finnes fortsatt.

Undersøke hvordan vitenskap og politikk har vært involvert i å skape og dekonstruere rase fra rasehygienens tid på begynnelsen av 1900-tallet til de internasjonale antirasistiske bevegelsenes framvekst etter 1950-tallet.

Finne ut hvordan raseforskere brukte fotografier til å portrettere raser og hvordan nålevende mennesker med en relasjon til de som ble avbildet, forholder seg til disse fotografiene.

Her kan du:

Utforske hvordan folk og kulturer har blitt stereotypisert, romantisert og vurdert i fortid, nåtid og framtid.

Få innsikt i vår tids forskning på human biologisk diversitet og ta del i diskusjonen om i denne forskningens muligheter og utfordringer.

Se nærmere på mennesker, institusjoner, vitenskapelige teorier og praksiser involvert i forskning på biologiske likheter og forskjeller mellom folk fra 1800-tallet til i dag.

Opplev utdrag av filmer som drøfter hvordan tidligere tiders handlinger og ideer påvirker våre identiteter og våre liv.

Fra rasetyper til DNA-sekvenser

Fra rasetyper til DNA-sekvenser

Fra rasetyper til DNA-sekvenser

Fra rasetyper til DNA-sekvenser

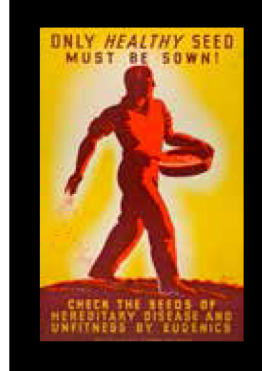
1 På 1830-tallet anskaffet Universitet i Oslo 33 gipsavstøpninger av frenologiske «nasjonale» kranier. Frenologer trodde at menneskers anlegg og evner kommer til uttrykk i hjernens og hodeskallens anatomi, og at bestemte hodeformer er typisk for ulike folkegrupper.

▣ Frenologisk «nasjonal» hodeskalle. Universitetet i Oslo (UIO): Institutt for medisinske basalfag. Foto: Håkon Bergseth/Norsk Teknisk Museum (NTM).

6 Rasehygiene (eller eugenikk) var en internasjonal bevegelse som gikk inn for genetisk forbedring av menneskeheten ved å sørge for at «verdifulle» mennesker fikk fler barn enn «mindreverdige» individer. Mange eugenikere gikk inn for å verne den «nordiske rase» mot raseblanding.

▣ Eugenisk propagandaplakat, Storbritannia (ca 1935). Galton Institute/Eugenics Society Archives, Wellcome Institute Library.

8 Rasediskriminering rundt om i verden og økende vitenskapelig innsikt fikk mange vitenskapsfolk, aktivister og politikere til å heve stemmen sin mot rasisme. Fra 1950-åra begynte UNESCO å utarbeide offisielle erklæringer om rasespørsmålet. Disse ble symboler for etterkrigstidas anti-rasisme. Til tross for ulike holdninger, var forfatterne ledende

vitenskapelige eksperter, enige om at alle mennesker tilhører samme art og at alle folkegrupper har de samme potensialer for intellektuell og kulturell utvikling. Rase ble anerkjent som en sosial konstruksjon, mens genetisk definererte raser møtte økende kritikk fra 1970-tallet. Kampen for likhet pågår fortsatt i samfunnet.

▣ UNESCO Courier juli-august 1950, UNESCO.

2 Frenologi var en forløper for fysisk antropologi. Denne virksomheten var del av et stort internasjonalt forskningsfelt der målet var å inndele mennesker i et hierarkisk system av raser. Alle nordmenn som avtjente verneplikten i 1920–21 ble gjenstand for fysisk-antropologiske mållinger.

4 **5** Antropologisk raseforskning søkte å belyse menneskehetens evolusjonshistorie og folks og nasjoners opphav. Slik forskning kunne bidra til å inkludere eller ekskludere folkegrupper fra det nasjonale fellesskapet. I 1920-åra ble samer i Tysfjord og lokalbefolkningen i Setesdal målt og fotografert av de norske antropologene Alette og Kristian Schreiner. De antok at samene tilhørte en egen, primitiv rase, og at Setesdal var et kjerneområde for den «nordisk-germanske» rasen, som visstnok utgjorde ryggraden i det norske folk.

▣ Inger Nikolaisdatter Tjikkom (f. 1879), med barna Sara og Peder, Tysfjord, 1914. Tromsø universitet: Tromsø museum og Arran: Julevisåme guovdásj Lulesamisk senter. Foto: Johan Brun.
▣ Torleiv Bjuggsson Aakre (1880–1972), Setesdal, 1921. UIO: Institutt for medisinske basalfag/Norsk Folkemuseum. Photo: Kristian Emil Schreiner.

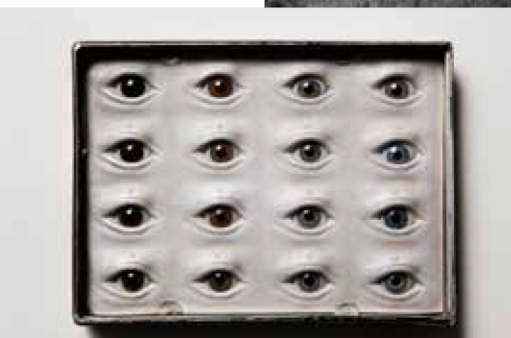
7 I sentrum av nazismen stod ideen om et raserent nordisk-germansk herrefolk med rett til å ekspandere på bekostning av andre raser. Sammen med et intenst jødehat var denne forestillingen en grunnleggende motivasjon bak nazistenes folkemord. Politikken bygget på etablerte rase-

hygieniske ideer, og vant oppslutning fra en rekke vitenskapsmenn utenfor Tyskland. Skandinavia ble regnet som den «nordisk-germanske» rasens vugge. Norsk rase-antropologi ble flittig sitert i Nazi-Tysk raselitteratur.

▣ Jødiske barn som overlevde Auschwitz, 1945. United States Holocaust Memorial Museum, på vegne av Det hviterussiske statsarkivet for dokumentarfilm og fotografi. Ukjent fotograf.

9 **10** Ideen om rase har ikke bare hatt katastrofale menneskelige omkostninger. Den har også ledet vitenskapen på villstrå i arbeidet med å kartlegge menneskehetens evolusjonshistorie og forklare medisinske og biologiske forskjeller mellom folk. De to siste tiårene har genetikken gjennomgått en teknologisk revolusjon, produsert store mengder data om individer og befolkninger, og endret vår forståelse av menneskehetens historie. Forskning på human genetisk variasjon er fremdeles omgitt av vanskelige vitenskapelige, politiske, samfunnsmessige og etiske spørsmål. Disse er knyttet til tilgang til menneskelig genetisk materiale, språk, metoder og teorier som brukes, og tolkingen av resultatene.

▣ DNA radiouttøtning. NTM. Foto: Håkon Bergseth/NTM.
▣ Te Papa repatrieringsseremoni, 2014. US Embassy New Zealand.

3 Fra slutten av 1800-tallet bygget museer og universiteter opp omfattende kraniesamlinger til antropologiforskning. De utviklet en rekke måleinstrumenter for å måle levende og døde menneskers hoder, kropp og kjennetegn.

▣ Øyefargeskala. UIO: Institutt for medisinske basalfag. Foto: Håkon Bergseth/NTM.

Tegning: Halfdan Bryn, *Über die Agentypen in Norwegen und ihre Vererbungsverhältnisse* (1927).

Samarbeidspartner
Universitetet i Oslo:

Kulturhistorisk museum, avdeling for universitetshistorie

Medprodusenter

Årran julevisåme guovdásj/lulesamisk senter
Grorud Ungdomsråd
Setesdalsmuseum

NASJONALT MEDISINSK MUSEUM
TEKNISKMUSEUM

Kjelsåsveien 14/3, 0491 Oslo
www.tekniskmuseum.no
+47 22 79 60 00

Utstillingen mottar støtte fra
Norges forskningsråd
Fritt Ord